

מפעילות ועד הלשון

בחדשים האחרונים המשיכו הועדות המקצועיות את עבודתן. הועדה למונחי החשמל בתל-אביב עסקה בקביעת מונחי הפיסיקה המתפרסמים בחלקם בחוברת זו. הועדה למונחי הבוטניקה, המשותפת עם האוניברסיטה העברית הכינה את רשימת המונחים המתפרסמת בחוברת זו. ועדה מיוחדת קבעה מונחים לצלום, אשר יתפרסמו באחת החוברות הקרובות. הועדה למונחי המתימטיקה הגבוהה, המשותפת עם האוניברסיטה העברית עברה על חלק הגון של החמר אשר הוצע לפניה לעיון על-ידי מורי-האוניברסיטה וקבעה מונחים לשמוש בהוראה. הועדה למונחי מלאכה ובנין ממשיכה את עבודתה על-פי סדר המלון בין-הלאומי של שלומן (חלק עבודות עץ). לפי הצעת עירית תל-אביב יתפרסמו מונחי-הבנין שנקבעו על-ידי ועד הלשון כתוספת להוראות בעניני בנין בגבולות העיריה, העומדות להתפרסם בקרוב. הועדה למונחי דפוס, שהפסיקה לזמן מה את עבודתה לרגל מחלתו של היועץ המקצועי, ממשיכה את עבודתה. הועדה למונחי כלים ותבשילים חדשה את עבודתה, והיא עוסקה בגמר הרשימה אשר תתפרסם ב„לשוננו“ ובצורת מלון שמושי-משתתפים בוועדה זו כל חברי ועד ירושלים. התחילו בעבודתן: (1) הועדה לפרדסנות, (2) הועדה להתעמלות, בהשתתפות באי-כח ארגון המורים להתעמלות של ה„מכבי“, „הפועל“ ו„ברית טרומפלדור“, (3) הועדה למתימטיקה הפשוטה, בהשתתפות האוניברסיטה. הועד מכין את החמר לעבודתן של שתי ועדות חדשות: (1) ועדה למונחי הפילוסופיה, בנשיאות הפרופ' יוסף קלוזנר ובהשתתפות ד"ר ה. ברגמן, ד"ר צ. דינדרוק, פרופ' ח"י רות וד"ר ג. שלום, (2) ועדה לצבעים. הועדה המדעית של מכון ד"ר מזיא ליד ועד הלשון נכנסה לישיבתה הראשונה. אחרי עיון בכתבי-היד מעזבונו של המנוח ואחרי משא ומתן מפורט קבעה הועדה את תכנית עבודתה והחליטה להכין בזמן הקרוב לדפוס את:

1) ספר המונחים למדעי הטבע והרפואה: ספר א' – ספר הרפואה. הספר יצא בצורת מלון אנגלי-רומאי-עברי עם מפתח גרמני-צרפתי בסופו, ויכלול את מונחי הרפואה והמקצועות הקשורים בה. 2) ספר אסף הרופא על-פי כתבי-יד לונדון ומיונכן בצרוף הערותיו של המנוח ופירושו למונחים הרפואיים של הספר.

מלוני ועד הלשון. ילקוט צמחים, המלון לתכניקה והמלון למונחי החשמל, הטלפון והטלגרף נפוצו בארץ ובחוץ לארץ. הנחה מיוחדת נתנה לחקלאים ולחותמי „השדה” על ילקוט הצמחים, ולעובדי החשמל – על המלון לחשמל. כמו כן נתחלק מלון זה חנם בין פועלי הטלגרף היהודים, בשביל להקל עליהם את קליטת המונחים העבריים. בענין קבלת טופסים נוספים של מלונים אלה יש לפנות ללשכת ועד הלשון ירושלים, רחוב יפו בנין מרכזי, חדר 89.

האספה הכללית של ועד הלשון העברית שהתקיימה בל"ג בעומר בירושלים היתה מיקדשת לשאלת הכתיב המלא והחסר. במשך שלש הישיבות שהיו לועד בליל ל"ג בעומר ולמחרתו הרצו על שאלות הכתיב ה' דוד ילין, ח. נ. ביאליק, הפרופ' יוסף קלוזנר, והפרופ' י. נ. אפשטיין. השתתפו בוכוחים הרב מ. צ. סגל, יוסף מיוחס, הרב ש. אסף, ד"ר י. ריבלין, דוד שמעונוביץ וא. מ. ליפשיץ. ההרצאות תתפרסמנה במלואן ב„לשונו”.

מר דוד ילין פותח בהרצאתו על הכתיב. קביעות הכתיב בלשון היא אחד מתנאיה העיקריים של תחית הלשון. תעודת בית הספר שלנו היא להקנות לחניכיו כתיב מסוים, אשר ימצאו אותו לפנייהם בכל היצירות הספרותיות של עמם. ומי שמשנה בשפה חיה מהכתיב המקובל יחשב לו הדבר לשגיאה. שפות חיות הולכות ומשתנות בדבור, אבל בכתיבן אינן משתנות כל עיקר. קיום שני כתיבים, חסר ומלא, זה בצד זה, כמו שהדבר נהג בשפתנו, הוא דבר בלתי טבעי ומכניס מבוכה בלבבות.

הכתיב המלא נקבע על יסוד הכתיב התלמודי, שנוצר בתקופה שלא היו עוד התנועות ולא היתה דרך אחרת לברר את אופן הקריאה. אבל הוא הוסיף להתקיים גם אחרי המצאת הנקוד והמדפיסים השתמשו בו במקום נקוד בכדי להקל את הדפסת הספרים. אבל בשפות השמיות לא היו כלל אותיות לסמן את התנועות, כמו בשפות האירופיות, וגם האותיות המעטות שאנו קוראים להן „אמות הקריאה” לא נכתבו לכתחלה כדי להורות על תנועה, כי אם באו להורות על הארכת התנועה של האות שלפניהן. אף אם

גשתמש באמות הקריאה ברבוי היותר מופלג לא נגיע לעולם לקריאה ברורה כמו בשפות האירופיות וכמו בנקוד שלנו.

ההברות בשפתנו קבועות, ישנן ארוכות וישנן דגושות. ואם נבוא לכתב מלא בכל מקום, נקלקל את השפה באופן מוחלט ונבטל את כל ההבדלים בין מיני ההברות השונות ונשלל את האפשרות לשוב למבטא הנכון גם מאת הדורות הבאים.

המרצה עומד באריכות על הכללים היסודיים של הכתיב החסר, המיוסדים על הכתיב היסודי של התנ"ך ועל תורת־דקדוק הלשון, ודורש את קבלתו.

הפרופ' יוסף קלויזנר מוכיח את קדמותו של הכתיב המלא, שהקיף את כל הספרות שלאחר התנ"ך. הוא מוצא, כי השאיפה המודרנית לכתוב המלא הניכרת גם בספרות זמננו היא תופעה טבעית שאין לנעול לפנייה את הדלת. אולם אין להפריז על המדה ואין לפתור את השאלה בבת אחת. הכתיב החסר של תקופת ההשכלה היה דבר מלאכותי ככל ספרותה של אותה תקופה, ששאפה להחזיר את הלשון ואת הספרות לתקופת התנ"ך.

הכתיב המלא סותר בלי שום ספק את הדקדוק שנבנה על יסודי הדקדוק הערבי והכתיב החסר. אולם אנו המערביים איננו קשורים יותר אל ההברות הארוכות והקצרות. הריתמוס הנכון של הלשון יברא בדרך אחרת. כתיב התנ"ך, בתור כתיב קלטי, ישאר כמות שהוא וישמש דוגמה לכל הספרות המנוקדת, אולם בספרות בלתי מנוקדת צריך לשלט הכתיב המלא.

פרופ' י. ג. אפשטן בתור בעל הכתיב המלא אינו רואה את עצמו כמחדש, כ"א כמחזיק בנושנות. הדעה הרווחת, שבתקופת התלמוד התחילו לכתוב מלא אינה נכונה, לפי דעתו; הכתיב של התנ"ך איננו לגמרי חסר, כי אם מקרי. מלא וחסר משמשים בו בערבוביה. כמובן, שהכתיב המלא רגיל ביותר בספרות המאוחרת, וזוהי התפחות טבעית בכל השפות החיות וגם במנדאית הוא מלא וגם בדיאלקטי הערבים המרוקניים.

אין לערבב את שאלת הבטוי עם שאלת הכתיב, גם החסר וגם המלא אינם פוטרים שאלה זו, זהו חלק מיוחד של הדקדוק הטעון למוד.

הכתיב הטבעי הוא בלי ספק המלא. הוא צריך לשמש לנו בתור כתיב יחיד לפרוזה, מקומו של הקסר להיות רק בספרות המנוקדת.

בהוכחים שהתחילו אחרי הרצאת הפרופ' אפשטן הובעו דעות שונות. מר מיוחס איננו רואה תקון לשאלה בדברי המרצים. הלשון העברית היא מזרחית ואי אפשר לכף עליה כללי שפות מערביות מבלי לקלקל אותה. אין להזניח

את העובדה, כי אנו מובלעים באוקינוס ערבי והשפעת השפה הערבית עלינו היא הכרחית.

בתנ"ך יש דקדוק שיטתי ואסור לנו לטשטש אותו על ידי תקון הכתיב. צריך ללמד את הדקדוק הזה בבתי-הספר. כשיגיע הילד למשנה, כבר יוכל להבחין בין כתיב מלא וחסר. הדבור העברי החי יקל את סגול הקריאה בכתיב החסר. בזמן האחרון נשתבש הנקוד ונתמעטו המומחים בו לרגלי הזנחת הכתיב החסר המנוקד. צריך לזכר, כי גם בשפות האירופיות התפתחות הכתיב היא אטית מאד.

ד"ר ריבלין מעיר, כי הדיאלקט הארמי החי מדקדק בכתיב החסר יותר מן התנ"ך, והדיאלקט הזחלי יודע צורות שונות גם חסרות בהחלט וגם מלאות בהחלט ואין בו כל שיטה. אינו מסכים, כי אפשר לבנות את הכל על יסוד השפה הערבית, כי בה דוקא מצוי דגש אחרי תנועה ארוכה. הרב סגל, איננו כותבים יותר בסגנון תנכ"י ואיננו יכולים לקבל גם את כתיב התנ"ך. הנסיון של המשכילים היה מלאכותי ועבר מן העולם. דרך ההתפתחות היא ברורה. את השפות המזרחיות היו כותבים קודם בלי תנועות. התנ"ך נכתב קודם בלי אמות הקריאה ואח"כ הכניסו אותן המעתיקים בהדרגה, אלא שעבודתם נפסקה באמצע, ומסכה זו לא בא התנ"ך אל הכתיב המלא השלם. סבת הערבוביה בכתיב בכתבי-יד ישנים היא חסר בתי ספר ודפוס. היו הולכים על פי רוב בעקבות חכם בעל השפעה שקבע לו כתיב משלו (כמו הרמב"ם). הכתיב המלא הוא פרינצפיון היסטורי. קבלת הכתיב הזה היא הליכה במסילות ההתפתחות ההיסטורית ויש בה משום צרך החיים.

הרב ש. אסף מעיר, כי בכתבי-יד יש גם דוגמאות של כתיב חסר. כל מציעי הכתיב המלא אינם קובעים כללים מוצקים לכתיב זה, בשעה שלכתיב החסר יש כללים ידועים לכל, ובזה ידו על העליונה. למעשה יש, לפי דעתו, לקבל את החסר ולהכניס בו כמה תקונים הכרחיים. א. מ. ליפשיץ, הוכוחים על שאלת הכתיב לא פסקו לעולם בועד הלשון. היה זמן שידם של בעלי הכתיב החסר היתה תקיפה וכל מי שהיה נוטה מכתוב זה היה חשוד לעם הארץ. הכתיב החסר, שהוצע בשעתו לפני המורים על ידי מר דוד ילין ושחדר בהשפעתו לכל מוסדות החנוך, הוא אחד הכתיבים שיש להוציא מן התנ"ך והוא מיוסד על כללים דקדוקיים שאין להכחישם. אבל בכל הלשונות יש כתיב היסטורי וכתיב פוניטי ויש שהם מתרחקים זה מזה הרבה. זה בא מחמת שאין בטוי אחד לקונסנט, כי אם שורה של דרגות-בטוי. משום כך יש כתיב היסטורי קבוע ויציב

בכל לשון. בארץ-ישראל נשתנתה המציאות במשך השנים האחרונות ואי אפשר לקבוע, מי הוא המשמר ומי המחדש. למעשה יש לנו שני כתיבים: כתיב מנוקד ומכוון לדקדוק וכתיב בלתי מנוקד. הדפסה מנוקדת היא האידיאל שיש לשאוף אליו. בתור כתיב מלא ובלתי מנוקד, יש לקבל, לפי דעתי, את הכתיב של אחד-העם, ולצרכי החנוך צריך להשתמש רק בכתיב המנוקד. המבטא המזרחי שעליו מבססים בעלי הכתיב החסר את דעתם נידון לכליה. הוא יכול להתקיים רק עם סגירת העליה מן המערב. בשאלת הכתיב אין לשנות את המציאות. יש שני כתיבים ואין ועד הלשון יכול להכריע ולפסול את האחד. לתוך ספרי-הקריאה צריך להכניס במקצת טופסים בלתי מנוקדים.

דוד שמענונוביץ: בעלי הכתיב המלא מדברים על כוון ההתפתחות ולא על הצרך. אנו איננו עבדי הדוגמות. חובתנו היא להקל על העם את ידיעת השפה ויש לבחון, איזה כתיב יקרב אותנו למטרה זו. במקום שיש נקוד, הרי מותרים גם בעלי הכתיב המלא על המלא. נמצא שהדרך היותר מתאימה בימינו היא לנקד את כל הספרות ולהקל את התכניקה של הנקוד. הכתיב המלא מבלבל את בן דורנו, שאיננו מתחנך על הספרות הרבנית, כי אם על התנ"ך ועל הספרות החדשה.

ח. נ. ביאליק מסכם את הוכחים בהרצאת-הסיום שלו. הוא מוצא, כי מן הצד העיוני נתבררו כמה דברים, אולם האספה נטתה מן המסלה המעשית והפליגה בדרכים רחוקות. האומרים, כי העם נתחנך בעיקרו על הכתיב המלא טועים בדבר. העם נתחנך על החומש, הסדור והתהלים קודם שהגיע למשנה ולגמרא.

שתי תעודות לפנינו: להקל את ידיעת הלשון על העם ולקבוע צורות כתיב המתאימות לדקדוק השפה. עוד לפני עשרים וחמש שנה, בימי יסוד החדרים המתוקנים הראשונים עלתה על הפרק השאלה על דבר הקלת הלשון על ידי הדפסת הספרים הקלסיים וספרות הנוער בנקוד (הצעת בוקי בן יגלי), בכלל זה גם המשנה. זוהי הדרך הנכונה, כי הרי גם המלא איננו פותר את שאלת המבטא בשלמותה.

במשך ההיסטוריה שלנו התחילה התפתחות הכתיב המלא פעמים ונפסקה באמצע – סימן שאין לו קיום. מוטב, איפוא, שנחזיק בנקוד. למה לא נגזור נקוד על הספרות?

לפני כ"ה שנה זה היה חלום. עכשיו מונחים לפנינו מאות ספרים מנוקדים ואחרי זמן קצר תהיה כל הספרות החדשה מנוקדת. קימעא קימעא תנוקד גם הספרות העתיקה. הקושי התכני של הסדור המנוקד כמעט שאיננו

יותר. על ידי הכנסת מכונת הכתיבה לשימוש מתמעטת גם הכתיבה ביד. גם מכונת-סדור עברית עם נקוד קיימת כבר באמריקה והיא עתידה להתפשט בכל הארצות. השאלה היא מעשית בהחלט והיא ניתנת להתגשם.

נטית-זמננו היא כלפי הטופס המנוקד. רק ספרות של דוקומנטים וספרי מחקר ישארו בלתי מנוקדים. לפיכך צריך להשליט בכל ספרותנו כתיב חסר עם נקוד. אולם לשם הכשרה מדעית של הנוער צריך לתת לו בכתות העליונות את הכתיב המלא.

אנשי כנסת הגדולה חוללו מהפכה על ידי תקון הכתב, עלינו לתקן את התקנה על נקוד כל הספרים.

עם נעילת האספה בוחרים בוועדה לעניני הכתיב, אשר תנסח את המסקנות בשאלה זו. לוועדה נבחרו:

פרופ' י. נ. אפשטיין, הי. ני. ביאליק, דוד ילין, א. מ. ליפשיץ.